

NA CESTE DO STREDU SKUTOČNOSTI¹

Pavel Hošek, Cesta do středu skutečnosti: Směrování k nebeskému cíli duchovní pouti v myšlení a díle C. S. Lewise, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014, 152 stran.

Pavel Hošek, docent religionistiky na ETF UK v Prahe, sa už dávnejšie etabloval ako jeden z popredných českých odborníkov na dielo C. S. Lewisa. Jeho bádateľský záujem o Lewisa je dlhodobý a intenzívny a zameriava sa predovšetkým na premýšľanie teologických implikácií jeho myslenia a tvorby. Hošek po monografiách *C. S. Lewis – mýtus, imaginace a pravda* (Návrat domů 2003) a *Kouzlo vyprávění* (Návrat domů 2013) prichádza s ďalšou samostatnou štúdiou, ktorú tentokrát vydalo brnenské Centrum pro studium demokracie a kultury. *Cesta do středu skutečnosti* sa oproti obom predchádzajúcim zmieňovaným prácam vyznačuje najužšie vymedzeným predmetom skúmania. Na rozdiel od nich sa totiž venuje jedinému motívu Lewisovej tvorby, a to konkrétne stupňovitému pojatiu

skutočnosti a miestu človeka v ňom (s. 7). Hošek hneď na začiatku zreteľne definuje cieľ svojej práce ako snahu ukázať, že práve tento motív je jedným zo zásadných „stavebných kameňov Lewisovho myslenia“ (s. 9) a zároveň kľúčom k pochopeniu zmyslu úsilia tohto literárneho vedca, spisovateľa a apologéta kresťanstva.

Pavel Hošek si je veľmi dobre vedomý faktu, že takto koncipované bádanie sa viaže s metodologickými úskaliami, nakoľko Lewis vybraný motív prakticky nikde vo svojom diele podrobne a systematicky nerozvádza. Hoškovo bádanie preto nespočíva ani tak v analýze nejakého rozvinutého filozofického či teologického argumentu, ako skôr v takmer až detektívnom pátraní po stopách toho, čo opakovane nazýva Lewisovou „základnou ontologickou intuíciou“ (s. 8), t.j. akýmsi implicitným, no pritom základným presvedčením dávajúcim jasné smerovanie a koherenciu celému akademickému i beletristickému dielu tohto anglického veľikána.

Hošek vo svojom výskume postupuje veľmi dôkladne, trpezlivo

¹ Príspevok vznikol v rámci grantu GAČR, 14-22950P „Mýtus jako výrazový prostředek narativní teologie“.

a pozorne sledujúc zvolený motív v Lewisových literárnych i odbornejšie ladených textoch, pričom zároveň vstupuje do poctivej a fundovanej diskusie so sekundárnou literatúrou, rukolapným dôkazom čoho je rozsiahly a užitočný poznámkový aparát čítajúci 279 odkazov i záverečný zoznam použitej literatúry. Monografia je logicky a prehľadne členená na päť základných kapitol. Prvá z nich je venovaná východiskám Lewisovej „základnej ontologickej intuície“ a Hošek v nej podrobne pojednáva nielen o Lewisovom pochopení hierarchie bytia vychádzajúcej z perspektívy kresťanského (novo) platonizmu či o význame metaforickej a antropomorfickej reči a jej implikáciách pre teológiu, ale čitateľovi taktiež predstavuje rozhodujúci význam niektorých Lewisových osobných skúseností pre jeho vývoj ako mysliteľa a autora (existenciálne napätie medzi „hlavou“ a „srdcom“, postupný odklon od filozofického postulátu absolútneho Ducha a príklon k „nedomestikovateľnému“ Bohu biblickej viery).

Biograficky ladené sú i dve nasledujúce kapitoly. V nich autor priblížil niekoľko postáv, ktoré

mali rozhodujúci vplyv na Lewisovo myslenie a formovanie životných, intelektuálnych i umeleckých postojov. Čitateľ tu nachádza pasáže o vplyvoch na filozofické pochopenie skutočnosti (Platón), porozumenie náboženskej skúsenosti (R. Otto), či rozpoznanie významu krásnej literatúry (G. MacDonald). Na Lewisa mali obrovský vplyv aj názory jeho blízkych priateľov, či už s nimi súhlasil alebo energicky polemizoval. J. R. R. Tolkien je preto predstavený vo vzťahu k úlohe imaginácie a pravdivosti mýtopoetickej tvorby, O. Barfield zase v kontexte filozofických úvah nad vzťahom subjektu a objektu a napokon Ch. Williams v súvislosti s referencialitou básnického jazyka.

Predposledná kapitola skúma dôsledky tejto Lewisovej „základnej ontologickej intuície“. Pochopenie Boha ako Zdroja pravdy, krásy a dobra má totiž zreteľný dopad na otázky teodicey, zázrakov či modelu vesmíru. Veľmi presvedčivo je prezentované Lewisovo úsilie čeliť redukcionistickým trendom vychádzajúcim z určitého pochopenia novovekého svetonázoru. Ako vierohodne tvrdí a dokladá Hošek, Lewis sa vo svojom diele snažil

ukázať, že človek nie je mierou všetkých vecí, ale že úlohou jeho „duchovnej púte“ i celej existencie je hľadať Stred skutočnosti (s. 106) a nájsť svoje miesto v rámci jej harmonicky usporiadaného celku. Hnacím motorom tohto putovania je, podľa Lewisa, sladkobôlna túžba (*Sehnsucht*). Práve táto túžba predstavuje spojnicu s poslednou kapitolou monografie zameranou na Lewisovu eschatologickú víziu. Hošek zmieňovanú túžbu interpretuje ako túžbu po nebi, po skutočnom Domove, v ktorom človek predtým síce nikdy nebol (ohlas Lewisovho dôrazného dištancovania sa od viery v preexistenciu duší, ako ju razil platonizmus), no o ktorom vie, že tam bezpochyby patrí. V teologickom diskurze je „návrat“ do tohto Domova možné prirovnať ku vstupu do vnútornej dynamiky vzťahov v rámci Božej Trojice, pre ktorú Lewis v nadväznosti na starú kresťanskú tradíciu používa obraz Veľkého tanca či hudby sfér. Inými slovami, zmyslom ľudskej existencie je nájsť svoje „miesto v rámci veľkolepej dynamickej hierarchie bytia“ (s. 132).

Nespochybniteľným prínosom Hoškovej knihy je systematické a súvislé predstavenie Lewisovej

„základnej ontologickej intuície“ a eschatologickej vízie, ktorá z nej vychádza, na základe dohľadania skusmých a niekedy implicitných zmienok roztrúsených v mnohých Lewisových dielach. Tento počín je o to významnejší, že ide – ako Hošek presvedčivo ukazuje – o dôležitý hermeneutický kľúč k pochopeniu Lewisovho myslenia a tvorby.

Pavel Hošek sa vo svojej práci dosvedčuje ako výborný interpret Lewisovho diela i akademickej diskusie k nemu. Do tejto diskusie vstupuje s veľkým prehľadom a zrozumiteľne a zároveň poučene ju sprostredkuje čitateľovi. V polohe hermeneuta je teda Hošek majstrom. Čo však v jeho knihe chýbalo autorovi tejto recenzie je kritickejšia reflexia zmieňovanej diskusie i samotného Lewisovho diela. Pre ilustráciu si uveďme tri stručné príklady. Hošek v podkapitole nazvanej „Boží megafón“ (s. 85–86) bez prezentácie vlastného stanoviska sprostredkuje Lewisovu tézu, že bolesť nemusí byť nutne zlom, ale že môže mať potenciálne pedagogický zmysel: môže byť „megafónom“, pomocou ktorého Boh volá človeka k tomu, aby vyšiel z ulity vlastného egoizmu. Táto silná téza si

však skôr než nezaujatý výklad zasluži kritickú reflexiu odvíjajúcu sa okolo lapidárnej otázky „Ako môže dobrý Boh dopustiť, aby ľudia trpeli?“ – i keď je to v mene dobrého úmyslu.

Druhý príklad je vybraný hneď z nasledujúcej podkapitoly, kde Hošek okrem iného prezentuje Lewisu analógiu vzťahu Boh – človek ako vzťah medzi spisovateľom a ním vytvorenou literárnou postavou s dôrazom na to, že „postava knihy nemôže vedieť a tým menej rozhodovať o tom, kadiaľ sa bude uberať jej dej“ (s. 90). Po prečítaní takéhoto tvrdenia čitateľovi okamžite vyvstane otázka týkajúca sa povahy slobodnej vôle človeka a následne i adekvátnosti použitej analógie. Hošek však, bohužiaľ, svoj výklad nevedie smerom, ktorý by pátral po zodpovedaní takejto otázky.

A napokon, celý motív duchovnej púte človeka do stredu skutočnosti vyvoláva otázku po úlohe a význame Božej milosti v tomto procese. (Protestantský) teológ by sa totiž mohol ohradiť, že takéto putovanie príliš spolieha na vlastné úsilie človeka. Tento dojem ešte posilňuje jeden z odkazov na Lewisovo dielo. Konkrétne ide o list odpovedajúci na

otázky čitateľov *Letopisov Narnie*, v ktorom autor tvrdí, že „niektorým veľmi dobrým ľuďom“ je do „Aslanovej zeme“ umožnené nahliadnuť už i počas pozemského života (s. 116, pozn. 219). V pozadí samozrejme stoja kristologické a soteriologické otázky, ktorým sa však Hošek vo svojom výklade vôbec nevenuje. Obzvlášť zaujímavé a podnetné by bolo skúmať význam imaginácie vo vzťahu k vykúpeniu v kontexte stavu po Páde, t.j. s ohľadom na skutočnosť, že človek je ako nositeľ Božieho obrazu povolaný k tomu, aby bol „malým stvoriteľom“ (s. 62), no zároveň je v ňom tento obraz porušený.

Aj keď je monografia napísaná jasným a zrozumiteľným štýlom, v niektorých pasážach by bolo prospelo zaradenie grafického materiálu, ktorý by čitateľovi vizuálnym spôsobom priblížil diskutovanú problematiku. Takéto náčrty by boli vhodné predovšetkým na znázornenie stupňovitej hierarchie bytie (s. 12–15), rozdielov medzi Lewisovým a Barfieldovým pohľadom na skutočnosť (s. 67), „retazca bytia“ v stredovekom modeli vesmíru (s. 91nn), či paradoxného

zvážovania polomeru sfér smerom k „božskému Strediu“ v jednej z Lewisových inverzií vnímania skutočnosti (s. 94n).

Kniha síce obsahuje ešte niekoľko drobných nedostatkov skôr technického charakteru (v záverečnej bibliografii chýba zopár v texte citovaných diel, hojne sa vyskytujúce dlhšie citáty by bolo vhodné odsadiť), avšak to nič nemení na skutočnosti, že Pavel Hošek opäť ponúka

českej (a slovenskej) odbornej verejnosti nesmierne cenný príspevok do diskusie v rámci *Lewis scholarship*. *Cesta do strediu skutočnosti* bude užitočná nielen pre všetkých študentov Lewisovho myslenia a diela, ale aj pre bádateľov z najrozmanitejších disciplín, ktorí sa zaujímajú o to, akým spôsobom človek pristupuje ku skutočnosti/Skutočnosti a snaží sa jej porozumieť.

Pavol Bargár